

Izgubljeni sin.

Spisal *Juraj Pangrac.*

(Konec.)

Mati, vem, da ste vi moje solnce, moje nebo, moje življenje. Mati, ljubim vas bolj kot luna svoje solnce, bolj kot vse zvezde svoje nebo, bolj kot vsi logi in gaji in trate in polje in ves cvet in sad svojo mater — zemljo . . . Vprašajte moja pota v tujini, solnce in zvezde na nebu: vse vam enoglasno odgovore: on ljubi svojo mater . . . Mati, pogledjte izgubljenega sinu: raztrgana mu je obleka, telo strto, duša umazana in grda; toda dasi sem berač na duši in telesu, vendar čutim v svojem srcu ljubezen do vas, veliko in močno ljubezen; da bi z njo prestavljal gore, ustavljal tek vodam, da bi z njo zaklical solncu: „Stoj!“ In obstalo bi, ko bi bila taka moč dana človeku . . . In ker vas ljubim z vsem svojim srcem, z vsemi svojimi močmi, mi je tudi žal od vsega srca in iz vse duše, da sem vas žalil, kruto žalil. Vi ste me klicali otroka: „Pojdi sem, zvezdica, lunica moja! Pojdi sem, cvetka mojega srca!“ Oh, mati: cvetka vašega srca je ovenela, lunica vaša je izgrešila svojo pot in otemnela, zvezdica na nebu vaše sreče se je utrnila in izgubila . . .“

„Mati, usehla cvetka šele ve, kaj ji je bila zemlja, v kateri je zrasla . . . Ugasla zvezda šele ve, kaj ji je bilo nebo, s katerega je sevala . . . Otemnela luna šele ve, kaj ji je bilo solnce, ki ji je dajalo svetlobe . . .“

„Mati, jaz sem luna. Ostavil sem svoje solnce, ljubo mater, in luna je obledela in otemnela . . .“

„Mati, jaz sem zvezda, vi nebo. Šel sem v svet, in zvezda se je utrnila in padla z neba. Še enkrat je zaplapolala in nato ugasnila . . .“

„Mati, jaz sem cvetka, kakor ste me klicali, vi življenje moje. Cvetka sem, ki je zrasla na materinem srcu. A stopil sem na svoje noge; šel sem po svetu, in cvetka je bila iztrgana z materinega srca in je ovenela in usahnila. Zdaj še čaka, da pride vrtnar in jo izruje in vrže v ogenj . . .“

„Oh, zlata moja mamica! Jaz — capin — šele prav vem, kaj je mati otroku . . .“

„O, jaz nesrečnež! . . .“

„In vendar me kličejo še vedno njena usmiljena usta: Moj edinec, moj Janko, moj ljubljeneč . . . O, predobra moja zlata mamica! . . .“

„Vzdignem se ter pojdem k svoji materi in ji porečem z izgubljenim sinom: Mati, grešil sem zoper nebesa in zoper tebe; več nisem vreden tvoj sin imenovan biti; stori me, kakor kakega svojih najemnikov . . .“

In se je vzdignil in je vrgel citre, svojo nesrečo, ob košato bukev, da so se zdobile, in so odleteli kosci na vse strani. In se je podal v domovino, k materi. In prišel je domov, „Američan“ v zlati kočiji: na klancu ga je, capina, pobrala teta Maruša ter ga rešila gotove smrti . . .

❖ Mladi umetnik ❖

V.

„Pa jutri gre v hišo, na vse zgodaj mu ponesem obleko v hlev, in jaz mu bom stregla, kakor je naročila njegova mati, dobra moja sestra Lenka,“ si je šepetala teta Maruša in prikimavala z glavo, ko je prišla iz hleva od Janka, edinca, ljubljenca svoje matere. A on je prišel umret domov! . . . Saj bi že umrl, ko bi se ga ne bila usmilila dobra teta Maruša, na klancu, onostran jarka, v snegu . . . A njene usmiljene roke so ga rešile, rešile za en dan, dva, tri — kvečjemu za en teden . . . On, Janko, je strta posoda: samo en rahel sunek, in posoda se razvezne, razpade v črepinje, ki jih je treba spraviti v kraj . . .

Še je žvižgala ledena burja tisti večer, in sneg je naletaval, in mraz je bil hud kakor še nikoli, a to ni motilo ubogega Janka: ostavil je mehko zrahljano posteljo in topli hlev in šel z ljubeznijo in hrepenenjem v srcu v mraz in led. „K materi, k materi!“ so klicala neprestano njegova usta, in v srcu mu je vstajala še večja ljubezen, še večje hrepenenje. In pospešil je korak tja gor k cerkvi, na njivo božjo, na vaško pokopališče, k materi, k materi! . . .

Nad vasjo se je dvigala v nočni temini domača cerkev, okrog nje pa se je razprostiralo pokopališče, obdano z razpadajočim širokim zidovjem. Tu je bil kraj miru in pokoja vsem onim, ki jih je utrudilo in upehalo življenje, da niso mogli več dalje in so obstali ob potu; smrt jih je rešila iz doline solz ter jih položila v hladno jamo, kjer čakajo večnega vstajenja. Nad vhodom na vaško pokopališče je bil pomenljiv napis, ki je dirnil vsakega, kdor ga je prečital. Čutil je vsakdo, da mrtvi govore k njemu po tem napisu, ki se je glasil: „Kar ste zdaj vi, smo bili mi; kar smo zdaj mi, boste nekoč vi . . .“

Janko se je bližal pokopališču. Korak, že prej negotov, mu je zastajal. In noge so se mu šibile in ves se je tresel od mraza in koprnjenja; saj zdajzdaj stopi njegova trudna noga na kraj mrtvih, kjer spi spanje pravičnega tudi njegova mati . . .

Odpre duri pri vhodu in stopi na pokopališče. Neki glas mu reče: „Janko, zdaj si med mrtvimi. Mati je v grobu, ti ob grobu, in še nekaj časa, in oba bosta onkraj groba, v večnosti: zakaj ko si storil prvi korak v svet, se je ozrla smrt na mater in nate ter zavihtela smrtno svojo koso nad obema . . .“

Ni ga oplašil ta glas. Zdelo se mu je, ko je stopil na pokopališče, da je prišel domov, med znance in prijatelje, utrujen in upehan, potreben počitka in miru. V duhu je zagledal nanovo izkopan grob poleg materinega in vedel je, da je ta pripravljen zanj, utrujenega popotnika, ubitega do smrti, potrebnega počitka . . .

Oči je imel vedno uprte na mesto, kjer mora biti po dopovedovanju tete Maruše grob predobre njegove matere. Zdaj mu zastane trudna noga. Njegove oči zagledajo križ in na križu tablo z napisom, ki je oznanjal, da počiva v tem grobu dobra mati Lenka Korenova in čaka večnega vstajenja . . .

Janko skloni glavo. Ob svitu naletavajočega snega je razločno prečital materino ime. Tudi drugo, kar je še bilo zapisanega, bi bil mogel razbrati; a ko so izgovorila njegova usta materino ime, mu je zatrepetalo v prsih srce, in oči so mu zalile solze, in zgrudil se je na materin grob in zavpil z velikim glasom: „Mati, mati, moja zlata mati! Odpustite izgubljenemu sinu! Zašel je, a danes se je povrnil in k vam je prišel . . . Odpustite, mati, moja zlata mati! . . .“ In je vzdigaval roke in se trkal na prsi in poljubljal sneg in led na materinem grobu in začel prositi in moliti. Prosil je mater, naj vstane; ali mati ni vstala. Prosil jo je, naj vstane in izusti le eno besedico: „Odpuščeno!“ Ali mati ni vstala, da bi mu rekla in ga tolažila: „Odpuščeno ti je, pojdi v miru, moj sin! . . .“ Začel je prositi Boga, naj reče materi, naj vstane, a njegov glas se je poizgubil v nemirni noči brez odziva . . . Prosil je dalje in molil k Bogu, naj se ga usmili in reče materi, naj vstane in ga reši le z eno besedico: „Odpuščeno!“ — A le veter je tulil preko grobov v odgovor in ledena burja je brila in sneg je naletaval . . . Tedaj pa začne klicati kakor otrok, ki je zašel in izgubil mater izpred oči: „Mama, mama, moja zlata mama!“ In iznova poljublja grob in križ in materino ime pod križem in iznova kliče: „Mama, mama, moja zlata mama! . . . Kje ste, kje ste, da vas ne prikliče glas mojega srca? . . Kje ste, kje ste, zlata moja mama, da vas že ne vidijo moje oči? . . .“

Zdaj se mu zazdi, da ga je slišala mati in se mu odzvala v grobu. Začutil je bližino svoje matere. Nepopisna ljubezen do matere se je vžgala v njegovem srcu, ki ga je vsega prevzela. In nepopisno hrepenenje se mu je zbudilo, da ni čutil ne mraza ne snega ne bolečin svojega telesa; njegova duša je le gorela ljubezni do ljube mamice in hrepenela z vsemi močmi po materi . . . „Oh, da bi vsaj enkrat še videl premilo obličje svoje mamice, zlate svoje mamice! . . . Oh, da bi se vsaj enkrat še ozrlo materino oko milostno name in bi njena usta izpregovorila usmiljeno: Odpuščeno! . . .“

Ljubi Bog v nebesih je videl veliko kesanje izgubljenega sina in brezmejno njegovo ljubezen do matere ter se ga je usmilil. Poslal je smrtnega angela, da reši Janka in ga združi na veke z materjo.

Napol v snu in ves premrazen je še klical in vzdihoval Janko: „Oh, mati, odpusti skesanemu in izpokorjenemu sinu! Reci le eno besedo, in ozdravljena bo moja duša! „Odpuščeno ti je!“ naj izreko usmiljeno tvoja ljubezniva usta, in ozdravljen bom. Samo migni z milostno roko, samo ozri se z milostnim očesom name . . .“

Velika ljubezen in veliko hrepenenje ga je tako prevzelo, da ni čutil zledenele obleke na sebi, da ni čutil otrplih udov in da mu mraz in led pritiska vedno globlje, do srca . . .

„Mama, mama, moja zlata mamica!“ so še klicala njegova usta. In glej, kaj li zagledajo zdaj njegove trudne oči? Je li to sen ali je istina? Mar li prihaja z nebes v resnici njegova mati? — Da, to je materina podoba, usmiljena in dobrotljiva. Vedno bliže in bliže prihaja . . . In v sina ima uprt pogled . . . Skoro bo že pri sinu . . . Zdaj je stopila mati na grob, vsa v slavi in časti . . .

Janko je trepetal in koprnal ljubezni. Mati ga prime za roko in reče usmiljeno: „Zdaj si se povrnil domov, moj edinec, moj Janko, moj ljubljeneec. . . Pa truden si in bolan in lačen. Teta Maruša, prinesi mu vsega, mojemu edincu, mojemu Janku, ljubljencu mojega srca . . .“

Janko poklekne tedaj pred mater in reče: „Mati, grešil sem zoper nebesa in zoper tebe in več nisem vreden, tvoj sin imenovan biti . . .“

Mati mu ni dala izgovoriti. Sklonila se je k njemu, k izpokorjencu, ga pritisnila na svoje srce in rekla usmiljeno: „Zdaj si pri meni, moj edinec. Mrtva sem bila, a zdaj sem zopet oživila, ko imam sina na svojem srcu . . .“ In drugim, ki so prihiteli gledat in povpraševat, kdo je prišel, je rekla oveseljena mati: „Veselite se in od veselja poskakujte! Glejte, moj sin, ki je zašel, moj Janko, ljubljeneec mojega srca, se je povrnil . . .“

Janko je slonel na materinih prsih ter jokal, ginjen od tolike ljubezni in dobrote svoje matere . . .

Sneg je še vedno naletaval in ledena burja je brila ostro, da še nikoli tako.

* * *

Drugo jutro se je izpodtaknil cerkvenik, ko je šel zvonit dan, ob rajnke matere Lenke grobu na nekaj trdega. Ko potiplje v sneg, kaj bi bilo, mu zagomezi po vseh žilah in žilicah; zakaj zagrabil je za zmrzlo človeško roko . . . Strah in groza ga obide in steče v vas in pove ljudem. In ljudje so prišli in potegnili iz snega zmrzlega mladega siromaka . . .

„Kdo bi bil? — Pa na matere Lenke grobu je zmrznil! — Jej, pa ne, da bi bil to njen sin, ki je šel po svetu!“ —

Tako so govorili in se izpraševali. A ko so pogledali v pisanje, ki so ga našli pri njem, so zavpili: „On je! Resnično, on je, Janko, edinec, rajnke Lenke sin, ki je šel po svetu! . . . Bog, bodi milostljiv njegovi duši! . . .“

V dobrem letu, in vsega je bilo konec! Šel je po svetu in življenje ga je zgrabilo s svojo trdo roko, njega, slabiča. In ko je dobilo v pest neizkušenega mladeniča, in je videl rajati ljudi v življenju, je menil, da so mu odprta nebesa, da mu igra godba, da mu ropočejo bobni . . . In od samega veselja je poskočil in plosknil sam z rokami: „Bum, bum! Bum-bum-bum!“ A pri zadnjem „bum“ ga je ubilo življenje, kakor je ubil Dondar včeraj steklenici, in prišel je domov Janko v črepinjah, ki se, sesute in nerabne, pospravijo v kraj . . .

Stari vojak Dondar, ki je zasedel izgubljenega sinu imetje, ne kakor koklja, da bi ga grel in varoval, ampak kot jastreb, da ga izkljuje in izpije, je pokazal zdaj teti Maruši vrata, rekoč: „Zdaj je vsega konec, poberi se! . . .“

„Ujej in pa!“ je zajavkala potrta teti Maruša in šla od hiše . . .

